

Durst Péter

Lépésenként magyarul. Egy tananyagcsomag összeállításának irányvonalai

A MULTIHUN projekt

2003 októberében a Szegedi Tudományegyetem Hungarológia Központja három külföldi partnerével elnyerte az Európai Unió Socrates Lingua 2 pályázat támogatását a MULTIHUN fantáziánéven benyújtott tervezetével, melyet tananyagok fejlesztéséhez lehet igénybe venni. A pályázatban megjelölt tananyagokat 2003 és 2006 között fogjuk megvalósítani, a következőkben tehát azokat a könyveket és oktatási segédanyagokat mutatom be, melyek már nem pusztán a szerzők távoli tervei között szerepelnek, hanem részben már el is készültek, részben pedig az elkövetkező két évben napvilágot fognak látni. A projekt részeként vállaltuk egy már létező nyelvkönyv, a *Lépésenként magyarul* első részének az átdolgozott kiadását, a második rész elkészítését, egy tanároknak és diákoknak is hasznos nyelvtani magyarázat megírását, a nyelvkönyvekhez hanganyag kiadását, illetve két részes videó és CD-ROM program elkészítését. Ezek a tananyagok a *Lépésenként magyarul* sorozatcímmel fognak megjelenni.

A nyelvkönyvek

A *Lépésenként magyarul* első része talán már nem ismeretlen a magyart idegen nyelvként tanítók és tanulók egy részének. A könyv alapvető vezérlőelve, hogy kis lépésekben haladva, minden nyelvtani jelenséghez a lehetőségekhez képest minél több feladatot biztosítva a magyar nyelv alapjait bemutassa úgy, hogy a tananyag kiválasztásakor ne csupán a morfológiai szempontok játsszanak szerepet, hanem a funkcionalitás is. A könyv szerkezete talán némileg eltér a megszokott tankönyvi struktúrától: nem mindig ugyanolyan jellegű és felépítésű meghatározott részekből áll egy lecke (vö. *Halló, itt Magyarország*), hanem a lecke felépítését az adott tananyagnak alávetve szerveződik a tananyag. A tankönyv írásakor úgy tűnt, hogy talán érdemes a mindig azonos módon felépített lecke áttekinthetőségét feladni az adott kis lépés minél testreszabottabb bemutatásának és gyakorlásának érdekében.

Az új kiadás a tankönyvet lényegileg nem változtatta meg, mindössze olyan javításokat és változtatásokat végeztünk, amelyek a gyakorlati felhasználás során

szükségesnek mutatkoztak. Így például beiktattunk egy külön leckét a könyv elején, amely a végződések hangrendi illeszkedésének szabályszerűségeit mutatja be. Az olvasmányok közül is voltak olyanok, amelyek nem bizonyultak nagyon felhasználóbarátnak, és ezek helyére újak kerültek.

Ezen kívül a könyvet ért formai kritikákra is próbáltunk reagálni, így a tartalomjegyzék mindenkinek segít majd eligazodni abban, hogy melyik leckében mit talál, a könyv végén található szószedet pedig ábécérendben tartalmazza a könyvben előforduló szavakat. A könyv alapvető koncepciója változatlan maradt, így ragaszkodtunk egynyelvűségéhez is. A feladatokhoz tartozó instrukciók már az első leckétől kezdve magyar nyelven vannak megadva, és természetesen nem a nyelvtanulóknak, hanem a tanároknak szólnak. A szószedet összeállításakor is az tűnt logikusnak, hogy csak a magyar szavakat adjuk meg némi nyelvtani információval kiegészítve, azonban hagyunk helyet a tanulóknak arra, hogy anyanyelvükön melléjük írják a szó jelentését.

A folyamatosan készülő második könyv írásának kezdetén úgy éreztük, hogy a nyelvtanulók nyelvtudása ezen a szinten már lehetővé teszi, hogy a leckéknek az előző könyv esetében némileg (tudatosan) háttérbe szorított, egy sémára történő felépítésére is nagyobb hangsúlyt helyezünk. Így a nagyobb egységet felölelő 10 leckében itt már élesebben elkülönül a nyelvtani anyag bemutatása, gyakorlása, a különböző nyelvi funkciók kifejezésére használható nyelvtani szerkezetek csoportosított gyakoroltatása és a mindennapi beszédhelyzetek tematikus bemutatása.

Szándékunk szerint tehát ez a könyv a grammatikai, tematikus és funkcionális tantervek alapelveit szintetizálva a mindennapi életben jól használható nyelvtudás megszerzéséhez nyújt hatékony segítséget a nyelvtanuló számára. Fontos szempontnak tartjuk azt is, hogy a nyelvtanárok megtalálják a nyelvkönyvben az órákon felhasználható tananyagot lehetőleg minél több feladattal, gyakorlattal kiegészítve. Szinte elképzelhetetlen, hogy egy nyelvkönyv minden csoport és tanár elvárásának megfelelő témákat, szókincset, nyelvtant tartalmazzon, és azokat az adott diákok egyéniségéhez illő feladatokkal gyakoroltassa, így a nyelvtanárok nagy része időnként készít a csoport igényeinek megfelelő kiegészítő anyagot. Ennek ellenére törekszünk arra, hogy minél szélesebb körnek megfelelő, komplett tananyagot állítsunk össze, melyben a sokféle gyakorlat a nyelvtanárok munkáját is megkönnyíti. Bár – ahogy említettük – ez a könyv már leckénként ismétlődő, jól meghatározott részekre bontható, továbbra sem hagyjuk, hogy a forma túlzottan behatárolja a tartalmi szempontokat, és ha úgy érezzük szükségét, egy-egy kérdéssel nagyobb terjedelemben foglalkozunk.

A főbb nyelvtani szerkezeteket (felszólító mód, feltételes mód, főnévi igenév személyragos alakjai, igenevek, műveltetés) minden lecke első részében mutatjuk be, és ezt követően számos feladat kínál lehetőséget a gyakorlásra. A könyv sok

kisebb nyelvtani és szóhasználati tudnivalót tanít, melyeket csak kisebb egységekre bontva lehet gyakoroltatni, illetve amelyek bemutatásához és gyakorlásához nem szükséges nagy terjedelem. Az ilyen jellegű anyagok kisebb olvasmányokba integrálva jelennek meg, melyeket ismét feladatok követnek. Ezekben a részekben foglalkozunk pl. a nyelvtanulók tipikus hibáival és egyes vonzatos igékkel.

A nyelvi készségek fejlesztését olyan olvasmányok és hallgatni való anyagok használatával próbáljuk segíteni, melyeket kifejezetten ebből a célból készítettünk (tehát nem a bennük található nyelvtan és szókincs részletes tárgyalására). A halott szövegértés gyakorlását a könyvhöz készülő hanganyag fogja segíteni.

Gyakorlati nyelvtan

A két nyelvkönyvhöz kapcsolódó nyelvtani leírás egy kötetben kerül kiadásra, és mind a diákoknak, mind pedig a nyelvtanároknak hasznos segítséget fog nyújtani. A könyv először magyar nyelven készül el, de még a pályázat ideje alatt meg fog jelenni angol, német, finn és olasz fordítása is, hogy a különböző anyanyelvű diákok is használhassák.

A funkcionális megközelítésen alapuló gyakorlati nyelvtan számos olyan aspektust vonultat fel, amely az eddigi hasonló kiadványokhoz képest könnyebb eligazodást ígér a nyelvtanulónak a nyelvhasználat szabályai között. Ha csak a könyv tartalomjegyzékét tekintjük át, máris világosan látható, hogy *A magyar nyelv hangzásvilága*, a *Szófajok, alaktan*, és a *Mondatan* fő fejezetcímek mellett megjelenő *Pragmatikai ismeretek és modalitás*, illetve a *Lexikológia* részben található *Vonzatszótár* és *Frazeológiai gyűjtemény* valóban a nyelvtanítás és nyelvtanulás mindennapi gyakorlatához ad hasznos segítséget. A könyvben a magyar nyelv szerkezetei a leíró nyelvtan vezérelve szerint rendeződnek, így például a morfológiai rész szófajok szerint haladva veszi sorra a lényeges jellemzőket, ugyanakkor a megfelelő pontokban a kommunikációs funkciók is részletesen bemutatásra kerülnek.

A leíró nyelvtanok alaposságának megfelelően a rendhagyó ragozású igék és a rendhagyó szótövek részletes bemutatása is megtalálható a könyvben, és ez a teljességre törekvő megközelítés felbecsülhetetlen segítséget nyújt azoknak, akik mélyebb betekintést is szeretnének nyerni a magyar nyelv alaktanába, mint amit a nyelvkönyvek kínálhatnak. Az egyes szófajokhoz kapcsolható végződések és alakváltozatok pontokba szedett és részletes nyelvhasználati magyarázattal ellátott bemutatása kiválóan kihasználja a gyakorlati nyelvtan műfajának lehetőségeit, hiszen a nyelvrákon használt kurzuskönyvekben képtelenség mindezeket megtanítani, többségük nem található meg a szótárakban, haladóbb szintű nyelvtanulóknak azonban nagy szükségük lehet rá. A magyarázatok megértését mindenhol több példamondat segíti, melyek között gyakran a nyelvkönyvekben található mondatokat, szavakat fedezhetünk fel. A

szöveghez kapcsolódó táblázatok rendszerezett áttekintést adnak a tárgyalt nyelvtani szerkezetekről.

Az utóbbi időben a magyar nyelv tanárai is egyre nagyobb hangsúlyt helyeznek arra, hogy a nyelvtanulók a formailag helyes nyelvtudáson kívül elsajátítsák azt a képességet, hogy az egyes beszédhelyzeteknek megfelelő módon tudják használni a nyelvet. Ebben a könyvben ehhez is hasznos segítséget találhatnak a nyelvtanárok és a nyelvtanulók egyaránt. Az igealakok használatánál személyekre lebontott pontokban található magyarázatokon kívül a pragmatikai rész bővebben is foglalkozik a megfelelő nyelvhasználattal, és a tegezés/magázás szabályaitól kezdve a tipikus beszédhelyzetek udvariassági formuláin keresztül a beszélő érzelmi állásfoglalásáig minden lényeges pontra kitér.

Fontos szempont, hogy a nagyobb fejezetenként betűvel, azokon belül pedig számozott paragrafusokkal tagolt szöveg jól áttekinthető felépítést eredményez. A könyv minőségét és gyakorlati hasznosságát írja, M. Korchmáros Valéria tanárnő nyelvészként és a magyar mint idegen nyelv tanáraként szerzett szakmai tapasztalata garantálja.

A nyelvoktató videó

A videóanyag elkészítése több szempontból is nagyon érdekes feladat volt. A videóanyagok tantermi felhasználásával kapcsolatos szakirodalom és más nyelvek (főleg az angol) tanításához sikerrel használt videók tanulmányozása szolgált kiindulópontul. Bár eredetileg a nyelvkönyveink mellé kiegészítő tananyagnak szántuk, a *Lépésenként magyarul* könyvektől függetlenül is felhasználhatóak a tervek szerint munkafüzettel együtt megjelenő videók.

Alapvető irányelv volt a tervezési fázisban, hogy a videós tananyag külön műfaj, így a rövid történetek nyelvi összetétele, témája illetve a hozzájuk kapcsolódó feladatok is eltérnek a nyelvkönyvektől. A legfontosabb előnye a videónak, hogy a szöveget kontextusban tudjuk bemutatni, és a mondanivalók értelmezésében a képek nagyon sokat segítenek. Számos olyan kifejezés került a szövegbe, amelyekben még valószínűleg a nyelvtanulók számára ismeretlen nyelvtan is szerepelt. Ez ugyan eltér a nyelvkönyvben megfigyelhető koncepciótól, azonban itt nem tekintettük célunknak a fokozatos nyelvtani építkezést, sokkal inkább az egyes szituációkra jellemző kifejezéseket, szófordulatokat szerettük volna bemutatni.

Az első videón hat rövid, némileg összefüggő, de külön-külön is használható részben ezúttal ugyanazok a „hősök” jelennek meg. Az idegen nyelvek tanításához használt tananyagokkal kapcsolatos örök dilemma, hogy hogyan lehet a kifejezetten külföldiek számára hasznos és rájuk jellemző szituációkban magyarul tökéletesen beszélő szereplőkkel találkozni. A magyar nyelvkönyvekben általánosan elter-

jedt megoldás a hibátlan magyarsággal beszélő külföldiek esete. Mi egy közbülső megoldást választottunk: főhősünk egy külföldön élő, magyar származású fiatalember, aki Magyarországon fog tanulni egy évig. A kiindulási helyzet több szituációt is lehetővé tett, melyeket külön epizódokban dolgoztunk fel.

A külföldi rokont Magyarországon vendégül látó rokon család bemutatkozása sok hétköznapi témát vet fel, így például a különböző foglalkozások, a házimunka stb. A magyar származású külföldi egyetemista megérkezése az utazással kapcsolatos témákat érinti, és a repülőtéren, vasúti pályaudvaron illetve taxinál játszódó jelenetek a téma alapos körbejárását is lehetővé teszik. A történetek egy részénél találkozhatunk egy-egy kicsit meglepő fordulattal is, bár alapvetően törekedtünk arra, hogy a hétköznapiakból ismert sémákat a megértéshez jól lehessen használni. Ebben az esetben a bonyodalom mindössze annyi, hogy hősünknek a vonat menetrendjének téves ismeretéből fakadó nehézségekkel is meg kell birkóznia. Az étteremben zajló rész és az útbaigazítás szintén hasznos, mindennapi életben előforduló szituációkat és kommunikációs helyzeteket ábrázolnak, és természetesen egy-egy külön történetet alkotnak. Egy fiatalokból álló kis baráti társaság kirándulása az élmények – már múlt időben történő – elmesélését tűzi ki célul, és némi országismereti betekintést is kíván adni. A hat rész közül egyet a többitől valamelyest eltérő módon készítettünk el, ugyanis nem egy összefüggő történetet mutatunk be benne, hanem számos rövidebb jelenetből áll. Ebben a részben olyan kifejezéseket tanítunk meg, amelyeket nem akartunk egy nagyobb történetbe ágyazni, azonban úgy éreztük, érdemes a megfelelő kontextusban bemutatni őket.

A videó gyakorlati megvalósítása szerény betekintést nyújtott a misztikus filmszakmába is, és hamar kiderült, miért is készülnek a mozifilmek olyan hihetetlenül magas költségvetéssel. Öröndetes, hogy a pályázat anyagi forrásai elősegítették a videó elkészítését, azonban a szereplők korlátozott száma, az idő és néha a megfelelő helyszín hiánya is megnehezítette a munkát, és időnként a nyelvtanítási nézetünk által diktált elképzeléseken is kellett változtatni a videó gyakorlati megvalósíthatóságának érdekében. Miközben éppen az első videós rész végső fázisa felett bábáskodunk, úgy tűnik, a nyelvórákon jól használható anyag fog napvilágot látni a közeljövőben.

CD-ROM

A projekt elnevezése is utal arra, hogy multimédiás tananyagcsomagot tervezzünk, hogy a nyelvtanulók lehető legszélesebb körét elérjük. A hagyományosan, nyelvórákon nyelvkönyvekkel folytatott tanulást véleményünk szerint ugyan nem válthatja fel a számítógépes nyelvtanulás, az azonban vitathatatlan, hogy hatékonyan segítheti a gyakorlást. A CD-ROM elsősorban az otthoni gyakorlás céljait fogja szol-

gálni, hiszen tantermi felhasználása nem indokolt, de a gyakorlati feltételek sem teremthetők meg hozzá általában.

Szándékunk a nyelvkönyvekben és a videóanyagban található szókincs, nyelvtan és kifejezések gyakoroltatása kifejezetten a számítógépes felhasználás sajátosságaihoz illeszkedő feladatok formájában. Főleg a megszerzett tudás ellenőrzésére irányuló tesztek kapnak benne helyet, amelyeket egyszerűen, a megjelölendő válaszokra „kattintgatva” lehet megjelölni. Ez felfogható egyfajta hasznos játéknak is, hiszen különösebb erőfeszítést nem igényel, mégis a nyelvvel foglalkozik a felhasználó. A CD-ROM alkalmat ad még olvasott szövegekhez kapcsolódó feleletválasztós feladatok elvégzésére, illetve játékos szókincsfejlesztésre is.